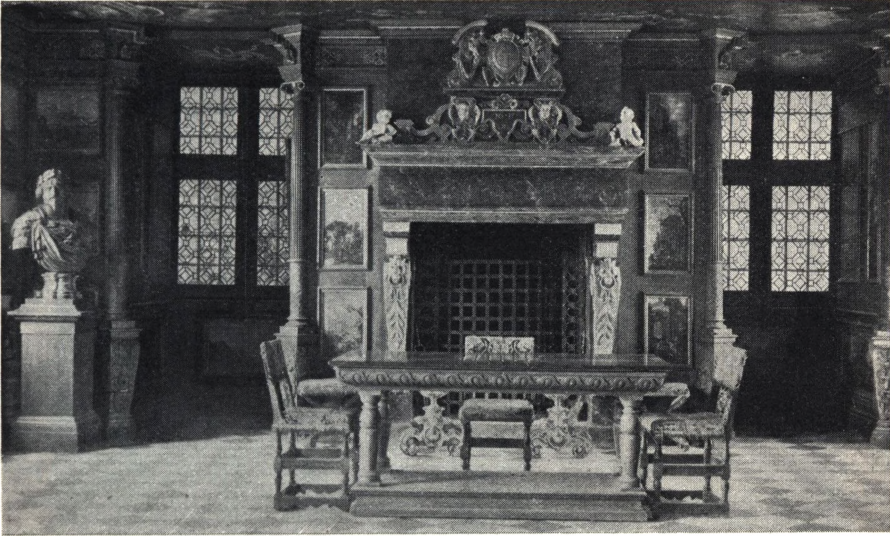

NORDISK
NUMISMATISK ÅRSSKRIFT
1936

NORDISK NUMISMATISK UNION

ET KONGELIGT REGNEBRÆT

AF O. CHRISTIANSEN

Medens de bevarede Regnepenge ligesom vor Litteratur¹ og dansk Sprogbrug viser, at Regnebrættet i tidligere Tid har været i Brug herhjemme, har man hidtil ikke ment, at der var bevaret noget dansk Regnebræt. Denne Antagelse maa formentlig nu siges at være ændret, som det følgende skal søge at godtgøre.

Paa det Bord, som staar foran Kaminen i Christian den Fjerdes Vinterstue paa Rosenborg, er der i Stenpladen indhugget nogle Linjer og Bogstaver, hvoraf et enkelt er et Romertal, og denne Rubricering, der i Rosenborgsamlingens Katalog er kaldet et »Muntespil«², en Oplysning, som senere skal blive omtalt, fortjener særlig Interesse, fordi vi formentlig

¹ F. Eks. Ludvig Holberg. Jacob von Thyboe, Actus IV, Scene 3, hvor *Jesper* siger: ».... Tænck da, hvorledes Magisterens Credit vil falde hos Mademoiselle Pernille, naar hun faaer en Pung med Regne-penge og Halve-skillinger til Foræring« og

Hans Adolf Brorson: Troens rare Klenodie (1739):

»Kom, hiertel tag dit regne-bræt,
Skriv op dit lives dage«

(Salmebogen Nr. 363).

² Rosenborg. En illustreret Vejledning gennem de danske Kongers kronologiske Samling ved Bering Liisberg, København. Uden Aar [3. Udgave 1925], Side 13.

her staar over for det eneste bevarede danske Regnebræt, der har været anvendt til Regning med Regnepenge.

Rubriceringen bestaar af syv »vandrette«³ ca. 46 cm. lange Linjer, der i hver Ende er afsluttet med en liljelignende Figur, som ofte træffes paa Regnebrætter fra Renæssancetiden⁴, og af tre ca. 59 cm. lange lodrette Linjer, der er anbragt vinkelret paa hinanden, og saaledes at de syv vandrette Linjer paa begge Sider rager ca. 12 cm. udenfor de to yderste lodrette, medens de tre lodrette Linjer foroven rager ca. 6 cm udenfor de to yderste vandrette. Rubrikkerne til Regnepengene har Maalene 12×8 eller 11×8 cm.

I de fire øverste Rubrikker er indhugget Bogstaverne R, D, M og S, og der hvor den tredie nederste Linje skærer den midterste af de lodrette, ses et C. Paa de to Skæringspunkter umiddelbart over og under dette C er indhugget et Par Kryds, ligesom der ogsaa er anbragt et Kryds paa Skæringspunktet, hvor den øverste Linje skærer den midterste lodrette.

De fire Bogstaver R, D, M og S har formentlig betegnet henholdsvis Rosenobler, Daler, Mark og Skilling. At indrette et Regnebræt paa denne Maade med at angive Pengeenhederne over hver sin lodrette Rubrik var ret almindeligt⁵. Ganske vist var der ofte Opgæld, naar man skulde veksle Pengene; men det kom ikke Regningen og Optællingen i Bøgerne ved.

Det paa tredie nederste Linje indhuggede C er et Romertal (centum), og er vistnok indhugget for at lette Regningen.

Regnebrættet er indhugget midt paa Bordpladen saaledes, at de lodrette Linjer er parallelle med Langsiderne, og man kommer derfor, naar man skal bruge det, til at sidde ret langt fra det, idet der bliver et Stykke Bordplade mellem den siddende, der jo sidder ved Bordenden, og Brættet; men dette Stykke Bordplade er formentlig beregnet til at give Plads til Regnskabsbogen, som man talte op⁶.

Man kan synes, at syv vandrette Linjer er meget — den næstøverste kommer jo til at betegne 100.000 — men det træffes ogsaa paa andre Regnebrætter⁷.

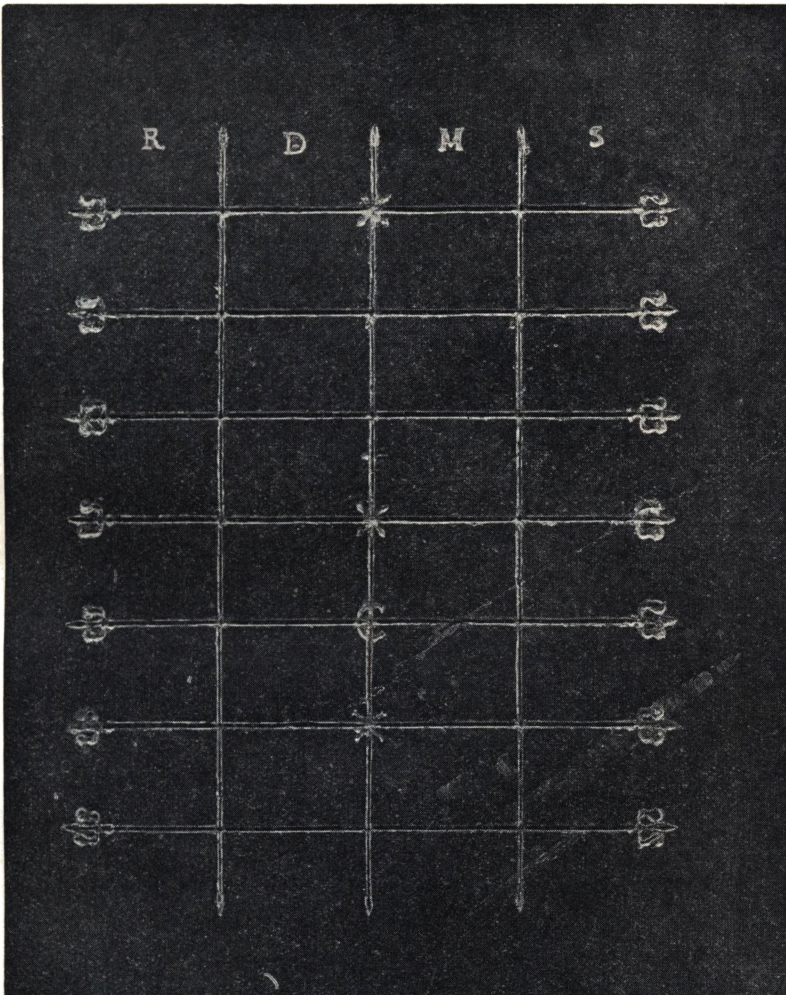
³ Naar der her tales om vandret og lodret, maa disse Betegnelser forstaaes paa samme Maade, som naar man kalder Linjer i en Bog for vandrette og lodrette.

⁴ F. P. Barnard: The casting-counter and the counting-board. Oxford 1916. Plate XLVII b, XLVIII, 2, XLIX, LIV, 1, LIX.

⁵ Se f. Eks. Hans Lang: En ny Regnekonstis Bog / baade paa Linier oc met Siphre o. s. v. Odense 1576.

⁶ Paa Billedet af »Sorte Anders«, Fogeden paa Rosenborg, der hænger ved Indgangen til Trappetaarnet, har han sine Penge opdyngtet ovenfor Bogen.

⁷ F. P. Barnard, f. Eks. Plate L og LIV, 1.

Hvad nu med »Muntespillet«? Er det da galt, hvad der staar i Kataloget? — Ja, herom skal følgende oplyses: Bordet, der nu har Nr. 2–61, findes saaledes omtalt i Rosenborgs ældre Inventarier:

Inv. 1718 pag. 577: Under Slods Trappen findes Een Sort Steen, som et Bord blad, ungefæhr trej Allen Lang hvor paa Eet munte spil findes.

Inv. 1731 pag. 538: Samme Tekst som 1718 — i Marginen tilføjet: Ao. 1758 er denne Steen indfatted i Ramme, til et Spiise Bord for Pagerne.

Inv. 1781 pag. 618: (I Gangen udenfor Skatkælderen) Et stort Spiisebord til Pagerne, hvori en sort Steen som et bordblad, ohngefehr 3 Alen lang, hvorpaa et Munke-Spil findes.

Med denne Tekst genfindes Bordet i de følgende Inventarier indtil den kronologiske Samlings Oprettelse.

Afdøde Slotsforvalter Bering Liisberg plejede i sin Tid under sine Omvisninger at bemærke, at det kunde hænde, at Skotter og Englændere ved Besøg paa Rosenborg stillede sig op ved Bordet og lagde en Mønt ved Bordkanten og derefter knipsede den henad Pladen ind i Rubrikkerne. Paa Spørgsmaalet om, hvad det var for et Spil, skal de have svaret, at det var et i Skotland og England meget kendt Spil. — Ordet »Muntespil«, der ikke findes i de danske Ordbøger, er, efter hvad G. Galster formoder, plattysk og betyder simpelthen Møntspil.

Som Slutvignet sættes her en Regnepenning, der er fabrikeret i Nürnberg i det 16. Aarhundrede, og som viser Regnemesteren ved sit Arbejde. Det afbildede Exemplar er fundet 1923 i Tomten af Slotsherrens Hus paa Antvorskov og har sikkert været brugt her i Christian IVs Tid.

